MONITOR

Na R. P. 1777.
Nro. XV.
Dnia 19. Lutego.

Ver tanquam adolescentiam significat, ostenditque fructus futuros.
Cic. de Senect.

POrownanie czterech części Roku z czterema częściami życia ludzkiego, dostarcza tak dobrego wyobrażenia, iż go nawet użyć możemy w moralności, y tym takie okazać prawdy, ktore z doświadczeniem zgadzaią się. Nic nie masz przeciwnego, naturze porownywać młodość z Wiosną. Młodości, ktora iuż na świat wychodzić po-

czyna, okrąg ieſt czyli czas wymierzony, od czternaſtego do dwudzieſtego oſmego roku, co w ſobie lat czternaście zawiera. Uymiymy białogłowom trzy lata mniey, ponieważ te młodość ſwą prędzey, bo od iedenaſtu lat poczynaią, à kończą na roku dwudzieſtym piątym.

Lato życia ludzkiego, drugie czternaście lat w ſobie zawiera, biorąc początek od dwudzieſtego oſmego, à kończąc ſię na czterdzieſtym drugim roku. Białogłowy zaś od dwudzieſtego piątego do trzydzieſtego dziewiątego lato trwaiące maią. Jeſień od 42. do 56. u Białychgłow od 39. do 53. Zima od 56. do 70. u Białychgłow od 53. do 67. Reſzta lat, ktore nad te człowiek przeżyie, ieſt tylko Zimy uſtawiczney przeciągnieniem, y ten ſkończywſzy raz okrąg życia ſwoiego, drugiego powtornie nie zaczyna, iak świat, podług praw Stworzyciela nieſkończenie mądrego, będąc naznaczonym do inſzego y daleko lepſzego o-

krąże-

krążenia życia swego lecz na inszym świecie. Zobaczmy teraz własności tak Młodzieży iako y Wiosny.

Na Wiosnę łono ziemi mieszkalney otwiera się, wszystko się pokazywać, wszystko rosnąć y kwiatować zaczyna, cała ziemia w naszey *zonie* bydź poczyna okryta zielonością, staie się przyiemną, piękną y wesołą, oraz wszystkie stworzenia weselą się, cieszą, igraią, wyśpiewuią, y podobnych sobie szukaią, aby się szczerą złączyć przyiaźnią y podobne sobie plemię rozmnożyć. Jednakowoż, luboli tak piękną y przyiemną iest Wiosna, natychmiast nie wydaie owocow, lecz tylko napotym obiecuie; im zaś więcey ich obiecuie, tym większey pracy y starania przyłożyć potrzeba, aby dostać pożądanych owocow, y zebrać w czasie swoim upragnione y wypracowane pożytki. Jest to prawda potwierdzona doświadczeniem przez tyle wiekow, że ziemia w pomiar pracy y starunkow, słodkich owocow z niey wyszłych kosztować dozwala.

Porownaymy teraz z młodzieżą naturę rzeczy przyrodzonych. Gdy młodzież wychodząc z dziecińſtwa, na świat pokazywać ſię, kſztałcić y kwitnąć poczyna, trzeba iey zoſtawić wolność doſkonalenia ſię podług iey własney ſkłonności. Niech igra, niech wyśpiewuie, rozweſela y bawi ſię ta młodzież, ale trzeba zawſze zważać iey ſkłonność, oraz to co potym z ſiebie obiecuie, à to zważywſzy, rządzić trzeba iey czynnościami tak, aby nie tylko zdrowie iey w niczym nadwerężone nie zoſtało, ale też ſtarać ſię trzeba, aby iey dać iako naylepſze poznanie wſzyſtkich tych rzeczy, ktore do własnego iey, w ktorym zoſtaie, ſtanu zdatne ſą, oraz wydoſkonalać w umiejętnościach y ſztukach, w ktorych wyćwiczona, zdatną będzie przynieść pożądane od niey dla ſpołeczności pożytki, à co ięſt nayiſtotnieyſzą rzeczą, ſtoſować iey obyczaie y poſtępki nayczyſtſze do tego, aby rozumnemi uczynić ią obywatelami, poſłuſznemi y

zdatne-

zdatnemi ſpołeczeńſtwu, iednym ſłowem: aby iey doſtateczne dać wychowanie. Ta edukacya trwać y kończyć ſię powinna pod czas wioſiennego młodzieży czaſu, począwſzy od czternaſtego do 28go roku, y luboli poſpoliciey zaczynaią w ſzoſtym roku czytać, piſać y początkow rachowania, à po kilku latach y ziemiomierniſtwa uczyć ſię dzieci, wſzelako to z zabawką tylko nieiako w umyſły ich wpaiane bydź powinno; żeby zaś dzieci od nauk nie odrażać, karać ich nigdy za nauki y złe w nich poſtępowanie nie trzeba, à przeciwnie ſurowość iako naywiękſzą za wyſtępki okazywać, iako to: za nieposłuſzeńſtwo, kłamſtwo y krzywdy, ktore drugim wyrządzaią, à te wyſtępki wykorzenione bydź powinny pod czas dzieciństwa; bo ieżeli nieſzczęśliwie w tym czaſie wygładzone z ich umysłow nie będą, nie będzie iuż potym czaſu w tym ich poprawiać, y będą z nich obywatele małowierni, kłotniami ſię bawiący, buntownicy y uporczy-

porczy-

porczywi. Gdy wyidą z dziecińſtwa, iuż ſą w ſtanie poznawać pożyteczność umieiętności, y można ich w ten czas zachęcać do nauk, oraz zaprawiać w nich guſt, gdy nauczyciele potrafią powiękſzać codziennie ſtopniami ich oświecenia, ktorego z nauk nabieraią. Gdy Wioſna minie, nie wiem, czyli kto tego dokazał, aby po 28. roku potrafił kto wydoſkonalić człowieka; pospoliciey zoſtaie ſię w ciemney niewiadomości, nie zdatney dla Państwa. Ztąd pochodzi owe pogardzenie wſzyſtkich nauk, à chwalba przyrodzonego rozumu, nie wiedząc, że prawdziwy rozum przyrodzony ieſt tylko dyſpozycyą, aby umieiętnym y mądrym modz zoſtać, ieżeli ſię kto ćwiczy w tym wſzyſtkim, co mu do tego potrzeba, ta dyſpozycyą zaś bardzo mało waży, ieżeli człowiek wydoſkonalenia ſwego zabacza, y ten ſam rozum przyrodzony, czyli taż ſama dyſpozycya po części wykſztałconą przez częſte z ludźmi uczonemi obcowanie zoſtaie.

Wioſna

Wiosna pokazuie nam także, iż mężczyzny y kobiety w wiosiennym ich wieku żenić się powinny, nie na początku zaraz, ale daleko lepiey w śrzodku wieku tego, à to z przyczyn Fizycznych. Kobieta bowiem, ktora dwudziestu lat doydzie, dzieci daleko mocnieysze y zdrowsze rodzić będzie, niżeli kobieta w leciech piętnastu, zdrowie nawet same kobiet nadwęrężone zostaie przez wcześne ich iście za mąż. Widziemy to w samym przyrodzeniu, iż kwiaty, ktore wśrzod Wiosny rozwiiać się poczynaią, dłużey daleko trwaią, niż te, ktore w początkach Wiosny wzrastaią. Rodzice dosyć maią czasu, luboli się ku końcowi ich Wiosny biorą do dania edukacyi swym dzieciom, y widzenia owocow, ktore w życiu ich przynosić będą. Y to służyć może na odparcie przesądu dzisieyszego, ktory u wszystkich prawie znayduie się, że kobieta maiąca lat 24. iest zastarą do małżeństwa, po mimo tego, że ona ieszcze w swo-

im

im wiosiennym zostaie wieku, iest daleko zdatnieyszą do rządzenia dziećmi y służącemi swemi, zdolnieyszą do utrzymania miłości y wierności małżeńskiey, niżeli kobieta nadto młoda, y ledwo nie dziecięciem będąca.

Lecz iako Wiosna luboli tak miła, piękna y zabawna, nie iest zdolną do wydawania owocow, y tylko obietnicami wszystko zbywa, tak y młodź z rzadka zdatną iest y pożyteczną Państwu iakiemu, lecz tylko przyszłe dla społeczeństwa okazuie pożytki. Czasami Wiosna wiele obiecuie, à w skutku mało iści, Młodzież pod czas wielkie czyni nadzieie, luboli potym inaczey się staie. Lato naylepiey da poznać, iako kto pod czas sprawował się Wiosny, o ktorym w przyszłym Monitorze mowić będziemy.